

Fréttatilkynning nr. 08/1997

Tilkynning frá landbúnaðarráðuneytinu

Landbúnaðarráðherra hefur borist álit Sjömannanefndar um framleiðslu og vinnslu mjólkur. Í álitinu nefndarinnar er gerð ítarleg úttekt á þróun framleiðslu og vinnslu mjólkur á tímabili gildandi búvörusamnings en sá samningur tók mið af álitinu Sjömannanefndar frá í maí 1992 um mjólkurframleiðslu. Ennfremur fjallar nefndin um markmið og leiðir sem fara ber við stjórnun framleiðslu og vinnslu mjólkur fram til ársins 2005. Sjömannanefnd er skipuð aðilum vinnumarkaðarins, fulltrúum bænda og stjórnvalda.

Úttekt nefndarinnar á áhrifum núverandi búvörusamnings á þróun mjólkurframleiðslunnar

Í álitinu Sjömannanefndar frá 1992 voru eftirfarandi tillögur settar fram:

- Að mjólkurframleiðslan yrði aðlöguð innanlandsmarkaði, útflutningi hætt og dregið úr útgjöldum ríkissjóðs.
- Að framleiðsluverð á mjólkurafurðum yrði lækkað og kröfum neytenda þannig mætt og samkeppnisstaða mjólkurafurða styrkt á matvörumarkaðnum.
- Að afkomumöguleikar þess fólks sem vinna myndi við þessar greinar, þegar jafnvægi er náð, yrðu ekki lakari en annarra stétta;
- Að bændum gæfist eðlilegt svigrúm til að bregðast við breyttum aðstæðum.

Að mati nefndarinnar hafa þessi markmið náðst misjafnlega vel. Niðurstöður hennar eru eftirfarandi:

Samdráttur í mjólkurframleiðslu á tímabilinu 1991 til 1996 er á landinu öllu 3,7%. Um er að ræða samdrátt hjá öllum mjólkursamlögum nema samlögunum í Búðardal, á Sauðárkróki, Húsavík og Vopnafirði. Heildarsamdráttur á 1. sölusvæði, þ.e. svæði Mjólkursamsögunnar í Reykjavík sem nær frá Barðaströnd í vestri til Hornafjarðar í austri, er 4,3% eða nokkru meiri en á landinu öllu. Hjá mjólkursamlögunum á Akureyri er samdrátturinn 4,4%.

Dregið hefur úr útgjöldum ríkissjóðs til landbúnaðar. Samkvæmt upplýsingum frá Þjóðhagsstofnun féllu framlög ríkisins til landbúnaðarins úr 9,8% af heildarútgjöldum ríkisins á árinu 1989 í 4,2% á árinu 1996.

Útflutningur mjólkurvara hefur verið lítill undanfarin ár. Árið 1994 voru flutt út 458 tonn af smjöri, en árin 1995 og 1996 var útflutningurinn mun minni. Þessi útflutningur er einkum tilkominn vegna misvægis milli fitu og próteins í framleiðslunni m.v. sölu.

Á tíma búvörusamnings hefur verið mjólkur lækkað hlutfallslega. Á árunum 1987 til 1990 fylgdi verið mjólkur verðþróun annarra neysluvara, að undanteknu árinu 1989. Frá árinu 1990 og fram til ársins 1996 hækkaði vísitala neysluverðs um 21,8% en verðvísitala mjólkur til bænda um 11,3%. Þannig hefur vísitala neysluverðs hækkað sem nemur 5,7 prósentustigum meira en verðvísitala mjólkur

Meðalskuldir mjólkurbænda hafa hækkað á samningstímanum. Skv. athugunum Hagþjónustu landbúnaðarins hafa þær hækkað á verðlagi ársins 1996 úr 5,7 m.kr. í 6,9 m.kr. eða um 22,1%. Á sama tíma jukust eignir aðeins um 0,4%. Eigið fé þessara búa lækkaði því að meðaltali um 20,8% og var árið 1992 50,5% en 39,8% árið 1996. Afkoma mjólkurframleiðenda hefur því verið lakari að meðaltali en stefnt var að með samningnum frá 1992. Ástæður þessa má að nokkru rekja til kostnaðar við kaup á greiðslumarki(kvóta). Samkvæmt gögnum Framleiðsluráðs landbúnaðarins hefur greiðslumark sem nemur 15,1 milljónum lítra færst á milli bænda á árunum 1991-1996. Ætla má að tilflutningur þessa greiðslumarks hafi kostað mjólkurframleiðendur tæpa 2 milljarða króna eða að meðaltali um 3-4 krónur á hvern innveginn mjólkurlíttra á ári.

Mjólkurframleiðendum hefur fækkað verulega og meðalinnlegg mjólkur á hvern framleiðanda aukist. Árið 1980 voru mjólkurframleiðendur 2.262. Árið 1996 voru þeir 1.291 og hafði því fækkað um 971 eða um 42,9%. Á sama tímabili jókst meðalinnlegg úr 47.300 í 78.700 lítra eða um 66,4%. Sé þessu tímabili skipt upp fyrir og eftir gildandi búvörusamning kemur í ljós býsna lík þróun. Þannig er árleg fækkun á landinu öllu fyrra tímabilið 3,8%. Á þessu tímabili jókst meðalinnlegg hvers framleiðanda um 3,7% að meðaltali. Eftir að búvörusamningurinn tók gildi árið 1992 og til ársins 1996 fækkaði mjólkurinnleggjendum árlega um 41,3 eða um 3,0% á ári að meðaltali. Á sama tímabili jókst innlegg um 3,0% að meðaltali. Samkvæmt þessum tölum virðist gerð samningsins í sjálfu sér ekki hafa leitt til marktækrar breytingar á fjölda innleggjenda eða bústærð.

Stefnt var að fækkun mjólkurbúa og hagræðingu í rekstri þeirra. Árið 1992 voru gefnar út reglur þar sem ráðstafað var fjármagni úr verðmiðlunarsjóði mjólkur til úreldingar á afurðastöðvum og aðstöðu hjá mjólkurframleiðendum. Mjólkursamlögin í Borgarnesi Patreksfirði og á Höfn í Hornafirði voru úrelt á þessu tímabili.

Samandregið eru niðurstöður nefndarinnar um framkvæmd á gildandi búvörusamningi þessar:

- Jafnvægi hefur náðst milli framleiðslu og neyslu mjólkur og mjólkurafurða.
- Verðmiðlun mjólkur hefur verið aflögð en flutningsjöfnun tekin upp í takmörkuðum mæli.
- Með framlögum af hagræðingarfé hefur mjólkurbúum fækkað úr 15 í 12 á tímabilinu sem er minni fækkun en gert var ráð fyrir.
- Verðtilfærsla til þess að jafna framlegð einstakra mjólkurafurða og stuðla að hámarksnýtingu markaða var framkvæmd.
- Verðhlutföll milli fitu og eggjahvítu hafa verið endurskoðuð til þess að draga úr þörf á verðtilfærslu, en að öðru leyti hefur ekkert orðið úr áformum um endurskoðun á verðlagskerfi mjólkur.
- Beingreiðslur, 47,1% af grundvallarverði, hafa verið teknar upp í stað niðurgreiðslu heildsöluverðs.

- Greiðsla afurðastöðva er 52,9% af grundvallarverði.
- Viðskipti með greiðslumark eru heimil og hafa 15,1 m. lítra flutst milli aðila. Ef greiðsla hefði komið til í öllum tilfellum, má áætla að tæpir 2 milljarðar kr. hefðu flust milli aðila við þessa breytingu.
- Mjólkurinnleggjendum hefur fækkað úr 1.509 árið 1991 í 1.291 í lok árs 1996 og ársmeðalinnlegg aukist úr 69.900 ltr. í 78.700 ltr. Þrátt fyrir fækkun framleiðenda og stækkun bóa er enn til staðar vannýtt framleiðsluaðstaða.
- GATT samningurinn hefur haft þau áhrif á rekstrarskilyrði mjólkurframleiðslunnar að innflutningur mjólkurvara skv. honum er talinn samsvara 1 milljón líta á ári sem samsvarar 1 % af heildarframleiðslu.
- Samkvæmt útreikningum Hagþjónustu landbúnaðarins hefur launagreiðslugeta kúabúa lækkað um 1,7% árin 1991 - 1996 reiknað á föstu verðlagi.
- Framleiðslutakmarkanir hafa takmarkað nýtingu mannafla og fjármuna í mjólkurframleiðslunni og leitt til hærri framleiðslukostnaðar.
- Nær engin nýfjárfesting í fjósum hefur átt sér stað og verulegur hluti þeirra fjósa sem nú er framleitt í þarfnast endurnýjunar.
- Ekkert hefur orðið úr áformum um úttekt á áhrifum framleiðslustjórnunar og möguleikum á því að gera hana sveigjanlegri.

Álit Sjómannanefndar á framtíðarþróun í framleiðslu og vinnslu mjólkur

Í framhaldi af áður nefndri athugun hefur Sjómannanefnd gert tillögur um markmið og leiðir í framleiðslu og vinnslu mjólkur. Í markmiðunum felst að mjólkurframleiðsla á Íslandi verði öflug og tileinki sér nýjungar til framfara til hagsbóta fyrir framleiðendur og neytendur og ítrustu hagræðingar sé gætt í framleiðslu, vinnslu og dreifingu. Ennfremur er gert ráð fyrir að bætt afkoma í greininni leiði af sér að nýliðun aukist. Við opnun alþjóðlegra viðskipta og minnkandi landamæravernd þurfi að auka samkeppnishæfni mjólkurframleiðslunnar til lengri tíma með öðru en innflutningstakmörkunum eingöngu.

Markmiðin sem nefndin setur fram eru þessi:

- Að skapa rekstrarumhverfi í framleiðslu og vinnslu mjólkurafurða, sem leiði af sér aukna hagkvæmni í vaxandi samkeppni við innfluttar búvörur.
- Að bæta afkomumöguleika í mjólkurframleiðslu svo að nauðsynleg nýliðun verði og eðlileg endurnýjun fjárfestinga geti orðið.
- Að nýta á sem bestan hátt skilyrði til framleiðslu mjólkur fyrir markað innanlands og aðra þá markaði sem teljast hagkvæmir og viðhalda þeim stöðugleika sem náðst hefur milli framleiðslu og eftirspurnar.

Tillögur um leiðir.

Tillögur um fyrirkomulag verðlagningar á mjólk til bænda.

1. Verðlagsnefnd búvara ákveði lágmarksverð til bænda fyrir mjólk af skilgreindum gæðum. Heimilt verði að víkja frá lágmarksverði vegna lakari gæða skv. ákvörðunum verðlagsnefndar. Greitt verði herra verð fyrir gæðameiri mjólk. Verðákvörðun nautgripakjöts verði felld niður eigi síðar en 1. september 1998, en framleiðslukostnaður þess áfram metinn og skráður.

2. Verðlagsnefnd búvara verði þannig skipuð: Tveir fulltrúar launþegasamtaka tilnefndir af BSRB og ASÍ. Noti annarhvor þessara aðila ekki tilnefningarrétt sinn tilnefni hinn aðilinn en félagsmálaráðherra tilnefni í þeirra stað, noti hvorugur tilnefningarrétt sinn. Tveir fulltrúar frá BÍ. Landbúnaðarráðherra tilnefni formann án tilnefningar. Þá tilnefni landbúnaðarráðherra fulltrúa í stað BÍ noti þau ekki rétt sinn. Þá skulu SAM eiga rétt á að tilnefna einn fulltrúa í nefndina, þó eingöngu til að fjalla um málefni mjólkurframleiðslunnar. Komi upp jöfn staða atkvæða í nefndinni þegar fjallað er um málefni mjólkurframleiðslunnar sker atkvæði formanns úr um niðurstöðu.
3. Ákvörðun lágmarksverðs fari fram árlega og verði tekin til endurskoðunar innan ársins komi fram ósk um það í Verðlagsnefnd.
4. Nýr verðlagsgrundvöllur verði ákveðinn sem verðákvörðunin miðist við. Verðlagsgrundvöll skal miða við vel rekið bú af hagstæðri stærð en ekki landsmeðaltal eins og er í dag.
5. Hverri afurðastöð verði frjálst að að greiða framleiðendum mjólkur umfram lágmarksverð á hvern þann hátt sem er valinn.

Tillögur um stuðning við framleiðslu mjólkur.

Nefndin minnir á að við gerð gildandi búvörusamnings var niðurgreiðslum á heildsölustigi hætt en í þeirra stað teknar upp beingreiðslur til bænda. Það var gert á þann hátt að ríkjandi stuðningur var umreiknaður á lítra mjólkur sem fór til sölu á innlendum markaði og samið í búvörusamningi um stjórnun mjólkurframleiðslunnar að beingreiðslur í mjólkurframleiðslu skyldu nema 47,1 % af verði til framleiðenda. Sjómannanefnd telur ekki forsendur til að taka þetta hlutfall til endurskoðunar við þær breytingar á fyrirkomulag við verðlagningu mjólkur, sem hér eru lagðar til og leggur til eftirfarandi:

1. Stuðningur við mjólkurframleiðslu verði í formi beingreiðslna, sem verði 47,1% af lágmarksverði.
2. Beingreiðslur verði misháar eftir árstíma til að draga úr árstíðabundinni sveiflu í mjólkurframleiðslunni.

Tillögur um verðlagningu mjólkur í heildsölu.

Sjómannanefnd telur óhjákvæmilegt að tekin verði upp frjálssari verðmyndun á mjólk og mjólkurafurðum í heildsölu og leggur eftirfarandi til:

1. Verðlagsnefnd búvara taki yfir hlutverk Fimmannanefndar 1. september 1998.
2. Verðlagsnefndin ákveði heildsöluverð fyrir sömu afurðir mjólkur og eru verðlagðar í dag. Verðlagningin nær til mjólkur, undanrennu, rjóma, skyr, smjör, osta, undanrennudufts og nýmjólkurdufts. Verðlagning fari fram þegar ákvörðun er tekin um lágmarksverð til bænda en verði tekin til endurskoðunar komi fram ósk um það í Verðlagsnefnd. Verðlagsnefnd skal strax við upphaf starfs síns hefja aðlögun heildsöluverðs einstakra vörutegunda að breyttu rekstrarumhverfi og viðskiptaháttum.
3. Verðlagning miðist við þróun í almennum rekstrarskilyrðum fyrirtækja í líkum rekstri, svo og afkomu mjólkurbúanna.
4. Verðlagsnefnd hætti verðlagningu þessara afurða eigi síðar en 30. júní árið 2001. Skal nefndin hafa lokið aðlögun heildsöluverðs einstakra vörutegunda fyrir þann tíma.

greiðslumark (kvóta) á erlendan markað á ábyrgð framleiðandans, að því leyti sem ekki er þörf fyrir framleiðsluna á innanlandsmarkað.

Áður en af þessari framkvæmd getur orðið skal Framkvæmdanefnd búvörusamninga gera úttekt á áhrifum af framkvæmd þessa staflíðar á afkomu mjólkurframleiðenda, tilkostnað mjólkurframleiðslunnar hjá framleiðendum og afurðastöðvum, nýliðun innan greinarinnar og jafnvægi í framleiðslu og eftirspurn mjólkurafurða. Þessari úttekt skal lokið eigi síðar en 1. september 1998. Framkvæmdanefnd gerir því aðeins tillögu um að þessi leið verði farin að úttektin leiði til hagfelldrar niðurstöðu.

Tillögur um hagræðingu.

Nefndin telur að því verkefni sem lagt var upp með við úreldingu á mjólkurbúum og framleiðsluaðstöðu hjá bændum, skv. reglum um ráðstöfun á verðmiðlunarfé til hagræðingar í mjólkuriðnaði og mjólkurframleiðslu, eigi að vera lokið. Því telur nefndin að ráðstafa eigi þeim fjármunum sem voru ætlaðir til hagræðingar í mjólkuriðnaði og hefur ekki verið ráðstafað úr verðmiðlunarsjóði mjólkur, til eftirfarandi verkefna:

1. Rannsóknar og þróunarverkefna í framleiðslu og vinnslu mjólkur.
2. Endurmenntunar er leiði til betri gæða í framleiðslu mjólkur og til hagræðingar.
3. Til hagrannsóknar vegna verðlagingar og úttektar á stöðu framleiðslu og/eða vinnslu mjólkur.
4. Til lækkunar á tilteknum mjólkurafurðum.

Verðlagsnefnd landbúnaðarins verði falið að gera tillögur til landbúnaðarráðherra um ráðstöfun fjármuna til þessara verkefna.

Landbúnaðarráðuneytið, 13. 11. 1997.